

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.4

АГРОХІМІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

О.В. ГАФУРОВА, кандидат юридичних наук, доцент,
О.М. КУЧІВ, студентка магістратури 2 року навчання
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

У статті аналізуються деякі аспекти правового регулювання агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення в Україні. Визначено прогалини у законодавчому регулюванні проведення агрохімічної паспортизації земель. Сформовано висновки і пропозиції покращення правового регулювання агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Землі сільськогосподарського призначення, ґрунт, агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення, агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки.

В умовах сьогоднішній реалій викликає занепокоєння екологічний стан усіх без винятку природних ресурсів. Особливої гостроти проблема охорони та раціонального використання земельних ресурсів набуває щодо земель сільськогосподарського призначення. Адже ці землі були та залишаються основною умовою життєдіяльності теперішніх і майбутніх поколінь, середовищем їх існування, джерелом матеріального добробуту народу і гарантом продовольчої безпеки держави. Тому в результаті активного господарського використання їх людиною збільшується потреба раціонального використання таких земель та організації посиленого екологічно спрямованого захисту.

Одним із заходів забезпечення охорони й раціонального використання земель сільськогосподарського призначення є проведення агрохімічної паспортизації земель цієї категорії, що є складовою інституту моніторингу ґрунтів.

Аналіз досліджень і публікацій відомих вчених-правознавців України свідчить про те, що значний внесок у вивчення проблем правової охорони земель, у тому числі й сільськогосподарського призначення, зробили такі вчені, як В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, П.Ф. Кулинич, В.М. Єрмоленко, В.І. Семчик, Н.І. Титова, М.В. Шулґа та інші.

Мета цієї статті полягає у дослідженні правових аспектів регулювання відносин у сфері здійснення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення за законодавством України.

У структурі земельного фонду України категорія земель сільськогосподарського призначення посідає пріоритетне місце. Невід'ємною складовою земель сільськогосподарського призначення є ґрунт, який завдяки своїм властивостям забезпечує родючість земель та є об'єктом правоохоронюваних відносин (ст. ст. 168, 150 Земельного кодексу України) [1].

Для визначення показників якісного стану ґрунту, їх зміни внаслідок господарської діяльності, а також умов для раціонального використання мінеральних, органічних добрив у господарствах всіх форм власності, збереження від забруднення, відтворення їх родючості проводиться агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення (п. 2.1 Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки) [6].

Легальне визначення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення міститься у Законі України «Про державний контроль за використанням і охороною земель» [11]. Згідно з ст. 1 даного Закону остання являє собою обов'язкове агрохімічне обстеження ґрунтів з видачею агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, в якому фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів, рівні їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами.

Суцільну агрохімічну паспортизацію усіх земель сільськогосподарського призначення на території України було запроваджено з метою здійснення державного контролю за змінами показників родючості та забруднення ґрунтів токсичними речовинами і радіонуклідами, раціонального використання земель сільськогосподарського призначення (п. 2 Указу Президента України «Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» від 2 грудня 1995 р. № 1118/95) [13]. Таким чином агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення є одним із напрямів здійснення державного контролю за охороною земель сільськогосподарського призначення [5]. Тим не менш, у Земельному кодексі України не міститься жодного правової норми, яка регулювали б суспільні відносини у сфері проведення агрохімічної паспортизації земель.

До заходів з суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення належать: польові та аналітичні роботи з визначення агрохімічних і фізичних показників ґрунту, вмісту важких металів, залишків пестицидів і радіонуклідів; виготовлення агрохімічного паспорта; виготовлення картограм (агрохімічних і забрудненості); складання проектів і розробка рекомендацій щодо ефективного використання агрохімікатів; складання проектів з дезактивації сільськогосподарських угідь та присадибних ділянок в радіоактивно забруднених районах (п. 2 Порядку використання коштів Державного бюджету України на виконання заходів з суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [7]). Вони повинні здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету. Головним розпорядником коштів, що

виділяються з державного бюджету, виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України. Але виділення коштів на зазначені цілі було передбачено лише Законами України «Про державний бюджет України на 2007 рік» [8], «Про державний бюджет на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [9] і «Про Державний бюджет України на 2010 рік» [10]. Що стосується державних бюджетів наступних років, то подібні витрати в них не закладено. Таким чином, поступово відмовляючись від фінансування зазначених заходів, держава знімає з себе і обов'язок проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Результатом агрохімічної паспортизації земель є агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки. Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки – це документ, що містить дані щодо агрохімічної характеристики ґрунтів і стану їх забруднення токсичними речовинами та радіонуклідами (п. 1.2 Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки). Об'єктами агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення є рілля, у тому числі зрошувана, осушена, сіножаті й пасовища, багаторічні насадження. Відомості агрохімічного паспорта використовуються при здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів. Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки використовується при розрахунку нормативів гранично допустимого забруднення ґрунтів, якісного стану ґрунтів, показників деградації земель та ґрунтів, оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах, а також в інших випадках, передбачених законом (п.п. 1.4, 3.3 Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки).

Т.К. Оверковська звертає увагу на те, що не зважаючи на обов'язковість проведення агрохімічної паспортизації земель законодавством не встановлено заходів примусового впливу на невиконання таких вимог і відсутність агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки та не сформовано досконалого механізму для здійснення контролюючих функцій відповідними службами в частині обов'язковості складання та ведення агрохімічного [5]. Тому потрібно внести зміни у законодавство щодо встановлення юридичної відповідальності за невиконання та дотримання вимог у сфері агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Складання агрохімічних паспортів полів є важливим засобом локалізації правового регулювання у сфері сільськогосподарського землекористування, адже юридична природа агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки полягає у фіксації стартового (на момент запровадження сівозміни) якісного стану сільськогосподарських земель та відображення його динаміки під впливом господарської діяльності власників і користувачів земельних ділянок протягом певного часу. [4, с. 99–100].

Відповідно до ст. 37 Закону України «Про охорону земель» [12] дані агрохімічної паспортизації земель використовуються в процесі регулювання земельних відносин при: передачі у власність або наданні в користування, в тому числі в оренду, земельної ділянки; зміні власника земельної ділянки або землекористувача; проведенні грошової оцінки

земель; визначенні розмірів плати за землю; здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів. Тобто, встановлено вичерпний перелік таких випадків. Згідно ж з Порядком ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки, наявність агрохімічного паспорта є обов'язковою також при наданні дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки, консервації та рекультивації земель і в інших випадках, визначених законом (п. 3.5). Отже, даним підзаконним нормативно-правовим актом визначаються додаткові обов'язки для власників земельних ділянок, що на наш погляд, є неприпустимим. Адже відповідно до ст. 92 Конституції України [3] обов'язки громадян можуть визначатися виключно законами України. Необхідно також враховувати, що результати агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення доцільно використовувати при: моніторингу земель, визначенні сировинних зон для вирощування сільськогосподарської продукції для виготовлення продуктів дитячого та дієтичного харчування, визначення придатності земель для ведення органічного землеробства, а також в інших випадках. Зважаючи на вищезазначене уявляється необхідним внесення відповідних змін до ст. 37 Закону України «Про охорону земель».

Агрохімічний паспорт є важливим засобом дотримання прав та законних інтересів суб'єктів земельних відносин. Так, при продажу земельної ділянки покупець, крім місця розташування, за наявності агрохімічного паспорта земельної ділянки має отримати відомості про стан земельної ділянки, її якісні характеристики, чи здійснювалося підвищення родючості. Фермери і власники особистих селянських господарств на основі даних агрохімічного паспорта можуть оцінити стан та зміни в ґрунті, які є наслідками їхнього господарювання та спрогнозувати подальше використання земельної ділянки, поля. Власники земельних ділянок, які надають свої наділи в оренду, провівши обстеження та отримавши агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки, володіють документом, у якому зафіксовані реальні показники стану ґрунтів і мають можливість оцінити якість ґрунтового покриву до передачі та після поверненні з оренди земельного наділу. Для орендарів агрохімічний паспорт – це гарантія фізичного та морального спокою перед орендодавцями. Забезпечуючи належне еколого безпечне використання земельної ділянки орендар, з урахуванням даних агрохімічного паспорта, планує раціональне використання, отримує прибуток та при періодичному контролі – підтверджує належне поводження з ввіреною йому громадянами власністю [2]. Проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення має стати незамінною складовою державних заходів з охорони ґрунтів. Оскільки дані агрохімічного обстеження визначають реальний стан родючості ґрунтів, що безпосередньо впливає на розмір грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення. Крім того, на основі таких даних повинні надаватися рекомендації щодо раціонального використання отрутохімікатів у процесі виробництва сільськогосподарської продукції; розроблятися і впроваджуватися заходи щодо захисту земель від деградації. Без

належного здійснення агрохімічного обстеження неможливо ні забезпечення продовольчої безпеки держави, ні формування повноцінного ринку земель зазначеної категорії.

Необхідність врегулювання процедури проведення агрохімічної паспортизації зумовлює прийняття відповідного закону, який би закладав основи проведення заходів агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення та забезпечував охорону і раціональне використання земель. Тим більше, що рядом нормативно-правових актів передбачалась розробка проекту Закону України «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» [14]. На жаль, такий законопроект [15] було розроблено, але відповідний закон так і не був прийнято.

На основі зазначеного вище можемо зробити висновок, що агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення є важливим заходом забезпечення раціонального використання та охорони земель і ґрунтового покриву, яка має обов'язковий характер. З метою належного правового регулювання агрохімічної паспортизації земель вважаємо необхідним внесення відповідних змін до законодавства, прийняття закону «Про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення» та забезпечення державного фінансування проведення агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

Список літератури:

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27.
2. Зінчук М. Агрохімічний паспорт поля, земельної ділянки! Чий інтерес? / М. Зінчук : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iogu.gov.ua/publikaciji/statti/ahrohimichnyj-pasport-polya-zemelnoji-dilyanky-chyj-interes/>
3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Верховна Рада України: офіційний веб-портал : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Кулинич П.Ф. Локалізація правового регулювання сільськогосподарського землекористування: поняття, юридична природа та механізм здійснення / П.Ф. Кулинич // Юридична Україна. – 2010. – № 10. – С. 94–100.
5. Оверковська Т.К. Правові питання агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення / Т.К. Оверковська // Зб. наук. праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 1 (56). Т. 3. – С. 93–98 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/667.pdf>
6. Порядок ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства від 11 жовтня 2011 р. № 536 // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
7. Порядок використання коштів Державного бюджету України на виконання заходів із суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення : Наказ Міністерства аграрної політики України та Міністерства фінансів України 27 лютого 2002 р. № 59/137 // Законодавство

України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

8. Про Державний бюджет України на 2007 рік : Закон України від 19 грудня 2006 р. № 489-V // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

9. Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 28 грудня 2007 р. № 107-VI // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

10. Про Державний бюджет України на 2010 рік : Закон України від 27 квітня 2010 р. № 2154- VI // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

11. Про державний контроль за використання та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 963-IV // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

12. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

13. Про суцільну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення : Указ Президента України від 2 грудня 1995 р. № 1118/95 // Законодавство України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

14. Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2005 р. № 115; План законопроектних робіт на 2008 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 р. № 534-р : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>

15. Проект Закону про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення № 2627 від 10 червня 2008 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>

В статье анализируются некоторые аспекты правового регулирования агрохимической паспортизации земель сельскохозяйственного назначения в Украине. Определены пробелы в законодательном регулировании проведения агрохимической паспортизации земель. Сформулированы выводы и предложения улучшения правового регулирования агрохимической паспортизации земель сельскохозяйственного назначения.

Земли сельскохозяйственного назначения, почва, агрохимическая паспортизация земель сельскохозяйственного назначения, агрохимический паспорт.

This article analyzes some aspects of regulation agrochemical certification of agricultural land in Ukraine. Defined gaps in legislative regulation of agrochemical certification of land. Formed conclusions and proposals to improve regulation of agrochemical certification of agricultural lands.

Agricultural land, soil, agrochemical certification of agricultural land, agrochemical passport.